

אנו מגישים הלכות ראש השנה בקצרה השווים לכל נפש

"תחל שנה וברכותיה"

הלכות ראש השנה

א. תענית בערב ראש השנה

כתב השולחן ערוך: "נוהגים להתענות ערב ראש השנה" (תקפא סעיף ב). ומותר לאכול בסעודת מצווה וכן בסיום מסכת. ואין צריך לקבל התענית מבעוד יום.

עיקר המנהג לצום הוא לפחות עד חצות, אמנם אין להשלים את התענית כדי שלא יכנס ליום טוב כשהוא מעונה.

בזמנינו, כיון שהדורות חלשים לא נהגו כולם להתענות בערב ראש השנה, ומי שחלש אינו מתענה. והמתענה יאמר במנחה "ענינו", ואם מתפלל מאוחר יכול לאכול קודם מנחה.

ב. התרת נדרים

בערב ראש השנה אחר תפילת שחרית נוהגים לעשות התרת נדרים כפי הנוסח המודפס בסידורים.

התרת נדרים נעשית בפני שלושה אנשים גדולים שנתמלא זקנם.

מותר שקרובי משפחה יעשו התרת נדרים למבקש התרה.

התרת נדרים לנשים: גם נשים צריכות התרת נדרים, וכך נוהגים בירושלים שנשים עושות התרה בפני שלושה אנשים (ולא כדאי לסמוך על שמיעת כל נדרי בליל יו"ט פ). אבל אשה איננה יכולה להתיר נדרים לאחרים. יכולה האשה להתיר נדרים בפני שלשת בניה או שאר קרוביה (ובלבד שהם גדולים ויש להם זקן) אבל בעל אינו יכול להצטרף להתיר נדרי אשתו!

בעל שליח להתיר נדרי אשתו

יכולה האשה למנות את בעלה לשליח להתיר את נדריה, ויבקש משלושת האנשים המתירים נדריו שיתירו אף את נדרי אשתו. והמתירים יאמרו לו: "מותר לה".

הערה: רק הבעל יכול להיות שליח להתיר את נדרי האשה, ולא קרוב משפחה אחר.

ג. אין תוקעים בשופר בערב ראש השנה בערב ראש השנה אין תוקעין בשופר כמו שנוהגים לעשות בכל יום בחדש אלול לאחר תפילת שחרית, והטעם כדי להפסיק בין תקיעות רשות לתקיעות חובה.

הכנות לראש השנה

א. תספורת וכיבוס הבגדים "מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה" (שו"ע תקפ"א ס"ה). מסתפרים בערב ראש השנה כדי להראות שאנו בטוחים שה' יוציא לצדק את משפטינו.

בראש השנה לובשים בגדי חג, אך לא ילבוש בגדי משי או רקמה כדי שראשו יהיה עסוק במורא יום הדין.

ב. טבילה נוהגים לטבול בערב ראש השנה משום טומאה, ולכתחילה אין להקדים את הטבילה יותר משעה קודם חצות.

ג. הבהוב הנרות מכיון שראש השנה הוא שני ימי חג, יש להבהב את הנרות ולהכניס בשביל ליל שני של חג, ומי שמדביק נרות בפמוט ידביקם בערב חג משום שביום טוב אסור להמיס נרות ולהדביקן. והשנה שר"ה שנת תשע"ד חל בימים חמישי ושישי, צריך להכין נרות אף בשביל שבת שאח"כ.

ד. פרי חדש מכינים פרי חדש לצורך ברכת "שהחיינו" בקידוש ליל שני של ראש השנה.

ה. עירוב תבשילין

בשנה זו בה שבת סמוכה לראש השנה צריך לעשות בערב יום טוב "עירוב תבשילין". עירוב זה צריך לעשותו בשביל להתיר לבשל ולאפות ולהדליק נר ביו"ט השני לצורך שבת.

יש לעשות את העירוב מפת בשיעור כביצה, ותבשיל [כגון בשר דגים וביצים] בשיעור כזית. ולהידור מצוה יקח לחם שלם וחתוכת בשר או דגים חשובה.

אם עושה עירוב זה גם בשביל אחרים צריך לזכות להם אותו ע"י אדם אחר.

יברך "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מצות עירוב", ויאמר "בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא" [וכשמערב גם לאחרים מוסיף - לנו ולפלוני ופלוני ולכל בני העיר הזאת]. (- בזה העירוב יהא מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולעשות כל צרכנו מיום טוב לשבת). ולא יאכל את העירוב עד לאחר שהכין את צרכי השבת. ולכתחילה נכון שיניח את הפת ללחם משנה בסעודת שבת ערבית ושחרית ויבצע אותו בסעודה שלישית, שכיון שנעשתה בו מצוה אחת [- עירוב תבשילין] תיעשה בו מצוה נוספת [- לחם משנה].

ליל ראש השנה

א. הדלקת נרות

בערב ראש השנה מדליקות הנשים נרות ומברכות שתי ברכות: האחת "להדליק נר של יום טוב". והשניה: "שהחיינו".

ובשעת הקידוש לא תענה אמן על ברכת שהחיינו כי כבר יצאה ידי הברכה בשעת הדלקת הנרות.

ב. לשנה טובה תכתב ותחתם מברך את רעהו: "לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים".

לאשה אומרים: "לשנה טובה תכתבי ותחתמי לאלתר לחיים טובים" (שלחן ערוך תקפ"ב ט).

ג. מצוות אכילה בראש השנה

אוכלים ושותים ושמחים בראש השנה, ואוכלים בשר ומיני מתיקה. כפי שאומר עזרא הנביא: "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאדונינו".

ולא יאכל יותר מדי, כדי שיראת ה' תהיה על פניו.

ד. אכילת הסימנים נוהגים לאכול בראש השנה מאכלים המורים על סימן טוב:

נוהגים לטבול את פרוסת המוציא בדבש ולא במלח, ונהגו לעשות כן גם בערב יום כיפור לסימן שנה מתוקה, (יש נוהגים לעשות כן עד אחרי שמחת תורה). נוהגים להטביל תפוח בדבש, מברך בורא פרי העץ (ויכוון להוציא בברכה זו את כל פרות העץ שיאכל בסעודה) אוכל קצת ואומר: "יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה".

אוכל תמר ואומר: "יהי רצון... שיתמו שונאינו". אוכל רוביא (ירק), ומברך לפני כן בורא פרי האדמה (ויכוון להוציא בברכה זו את כל הירקות שיאכל בסעודה) אוכל קצת ואומר: "יהי רצון... שירבו זכויותינו".

ויש אוכלים רימונים ואומרים: "יהי רצון... שנרבה זכויות כרימון".

ועל כרתי אומר: "יהי רצון... שיכרתו שונאינו...".

יש שנהגו לאכול סילקא ויאמר עליו: "יהי רצון... שיסתלקו אויבינו".

על קרא יאמר: "יהי רצון... שיקרע גזר דינינו", "ויקראו לפניך זכויותינו".

נוהגים גם לאכול ראש של דג, או ראש של כבש ואומרים: "יהי רצון שנהיה לראש ולא לזנב". כל מקום ינהג לפי מנהגו, יש מקומות שהוסיפו סימנים רבים על אלו.

יש שנהגו לעשות הסימנים גם בלילה השני. כשאומר את ה"יהי רצון" יתעורר בתשובה ויתפלל על זה בלב שלם (השל"ה).

ה. מאכלים שנוהגים שלא לאכלם

נוהגים שלא לאכול בראש השנה דברים חמוצים, כמו פירות חמוצים, או דג שנתבשל בחומץ וכדו'. כמו כן נמנעים מלאכול אגוזים בראש השנה, מפני שאגוז בגימטריה = חטא. "והנה כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא לכעוס בימים אלו מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב, רק יהיה שמח ליבו ובטוח בד' עם התשובה ומעשים טובים" (משנה ברורה תקפ"ג ה').

ו. "יעלה ויבוא"

בראש השנה מוסיף "יעלה ויבוא" בברכת המזון (וגם בתפילה).

השוכח לומר יעלה ויבוא בברכת המזון (בר"ה) אינו חוזר.

יום ראש השנה

לאחר התפילה יחזור לביתו לאכול סעודת חג, וישמח בחג במאכל ובמשתה. ויזהר שלא לדבר דברי בטלה בחג.

נוהגים שלא לישון במשך היום בשני ימי ראש השנה (להמשיך את שנתו לאחר הזריחה - אין חשש!). הסיבה למנהג זה: משום שנאמר בירושלמי שמי שישן בראש השנה ישן מזלו כל השנה... ואם ראשו כבד עליו ולא יכול בלי לישון יישן מעט(על פי דעת הארי ז"ל מותר לישון). ההולך בטל בראש השנה הרי הוא כישן! ולכן יעסוק בתורה ודברי קדושה. ויש שנהגו לגמור בראש השנה את כל ספר התהילים.

תשליך

נוהגים לילך ביום ראשון של ראש השנה לאחר מנחה לפני שקיעת החמה למקום מים (עדיף למקום שיש שם דגים חיים) ואומרים "תשליך" לפי הנוסח המצוי בסידורים.

הולכים למקום שיש בו מים - בשביל להזכיר את עקידת יצחק ואת מעשה השטן שהפך לנהר והגיעו המים עד צוארו של אברהם אבינו. יש שאומרים "תשליך" במקום גבוה שרואים משם את הים. ובירושלים נהגו לומר תשליך ליד בור המים שבחצר.

תקפדנה הנשים שלא ללכת בערבוביה עם הגברים, כדי שלא יצא מכשול בגללן.

ליל שני של ראש השנה

הדלקת נרות

מדליקים נרות רק אחר צאת הכוכבים, ומברכות הנשים שתי ברכות: "להדליק נר של יום טוב" ו"שהחיינו".

בהדלקת הנרות תעביר האשה אש - מאש שכבר דולקת (למשל - נר נשמה) וחס וחלילה שלא תדליק אש חדשה ביום טוב, ואחר שמדליקה אסור לכבות את הגפרור, רק תניח אותו שיכבה מאליו.

פרי חדש

כיון שנחלקו הפוסקים אם יום שני של ראש השנה הוא המשך של יום ראשון או שהוא יום טוב חדש ויש לברך עליו "שהחיינו", מספק מברכים "שהחיינו" על פרי חדש או על בגד חדש, ומכוון בברכה לצאת ידי חובת היום. ואם אין לוי יברך בכל זאת "שהחיינו".

תפילות ראש השנה בראש השנה מוסיפים פיוטים לפי מנהג המקום ויאמר את הפיוטים עם הקהל ולא יפרוש מן הציבור!

בזמן חזרת הש"ץ צריך הציבור לעמוד, אבל בשעת אמירת הפיוטים והסליחות אין זה נחשב חזרת הש"ץ.

אולם בשעה שפותחין את ארון הקודש יש שנהגו להדר ולעמוד. יש הנוהגים להתפלל את תפילות הימים הנוראים בעמידה כפופה, ויזקפו לפני מקומות הכריעה.

בראש השנה יכול לבקש בקשות אישיות על עצמו ובני ביתו, ומה שכתוב בזהר להמנע מכך מדובר אם אינו מתפלל על כבוד השכינה, אבל לאחר שמתפלל על כבוד השכינה יכול להתפלל על עניניו האישיים.

בחזרת הש"ץ של מוסף אומרים את תפילת "עלינו לשבח" כשארן הקודש פתוח, וכורעים על הרצפה ונופלים על פניהם ואומרים: "ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים" וגו'.

דיני תקיעת שופר מעיקר הדין אין לאכול לפני התקיעות, אך מי שליבו חלש יעשה קידוש ויטעם מעט [מיני מזונות או פירות], אבל לשתות מותר.

נשים – מותר להן לאכול קודם התקיעות ואפילו סעודה כיון שמעיקר הדין פטורות מתקיעת שופר (מצות עשה שהזמן גרמא). החיוב

חייב כל אדם לשמוע תקיעת שופר בראש השנה, ונוהגים לתקוע 100 תקיעות. חולה או זקן יוצאים ידי חובה בשלושים קולות בלבד שהם תקיעות החובה.

גם נשים למרות שפטורות קיבלו על עצמן לשמוע תקיעת שופר כחובה גמורה, אמנם די להן בשלושים תקיעות.

קטן שהגיע לגיל חינוך חייב אביו להביאו לבית הכנסת לשמוע תקיעות שופר (ואינו חייב לשמוע את כל המאה קולות).

גיל חינוך הוא ממתי שהקטן מסוגל לשבת בשקט בזמן התקיעות.

ברכות השופר

התוקע מברך שתי ברכות: "לשמוע קול שופר" ו-"שהחיינו", ומכוון להוציא את השומעים. השומעים יענו אמן ולא ידברו עד לסיום התקיעות [מאה קולות]. מותר להפסיק בברכת אשר יצר או אמירת תהלים. לכתחילה יש לעמוד בכל התקיעות, ובתקיעות מוסף שנקראות: "תקיעות מעומד" יזהר שלא להישען על שום דבר (ומ"מ בדיעבד יצא גם בישיבה). התקיעות נחלקות לשלושה: תקיעה, שברים, תרועה.

צריך לשמוע את כל התקיעה מתחילתה ועד סופה, ומשום כך צריך לשמור על השקט בזמן התקיעות (ויזהירו את הקטנים שלא ירעישו!). בזמן התקיעות יתרכזו ולא יסיח דעתו מהן. ראוי לכל אדם לדעת באיזו תקיעה בסדר התקיעות אוחזים, כך יוכל להתכוון לצאת בכל תקיעה ותקיעה.

הנמצא בביתו ושומע תקיעות מבית כנסת סמוך ומתכוון לצאת ידי חובה יוצא ידי חובת תקיעת שופר כי התוקע מתכוון להוציא את כל השומעים. נשים וחולים אשר אינם הולכים לבית הכנסת ובא אחר לתקוע להם, יברכו הם את שתי הברכות ולא התוקע.

הערה: אסור לתקוע בראש השנה סתם שלא לצורך.

ההלכות באדיבות "לימודי דעת"